

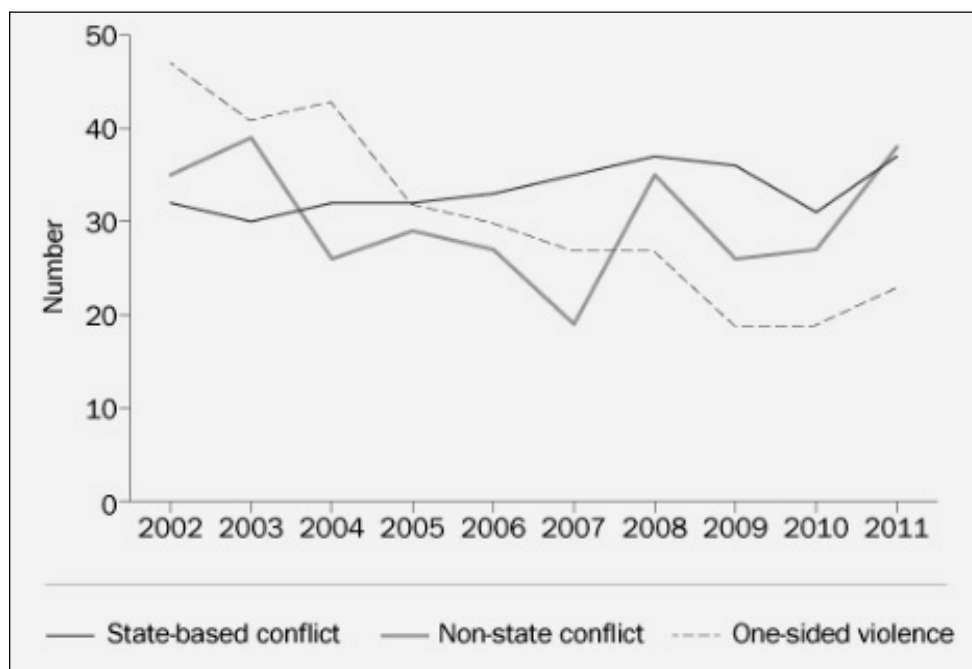
mjr dr Jacek Lasota

Akademia Obrony Narodowej

ASYMETRIA W WOJNACH I KONFLIKTACH ZBROJNYCH – WYZWANIE XXI WIEKU?

Rozważania nad wojną towarzyszą człowiekowi od zarania dziejów. Umysł człowieka od zawsze dążył do zrozumienia i wyjaśnienia fenomenu jakim są wojna i konflikt zbrojny. Słowa starochińskiego dowódcy i myśliciela Sun Tzu, świadczą jak ważnym problemem była już wówczas wojna, stwierdził on, że *wojna jest dla państwa sprawą najważniejszej wagi, sprawą życia lub śmierci, drogą wiodącą do przetrwania lub upadku*¹.

M. Howard w swojej książce pt. *Wojna w dziejach Europy* zauważył, że nie ma żadnej dziedziny ludzkiej działalności, która by nie była w mniejszym lub większym stopniu związana z wojną. Wojna była zawsze częścią ludzkiego losu. Nie można więc obecnie przedstawiać sposobów prowadzenia wojen bez ogólnego wskazania celów, w których imię się je toczyło².

Rys. 1. Konflikty zbrojne w latach 2002 – 2011

Źródło: <http://www.sipri.org/yearbook/2013/01> (dostęp: 02.06.2014 r.)

¹ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Warszawa 1994, s. 13.

² M. Howard, *Wojna w dziejach Europy*, Wrocław 2007, s. 5.

W latach 2002 – 2011 miały miejsce 73 konflikty międzypaństwowe, 223 konflikty wewnętrzne i 130 zakwalifikowane jako przemoc jednostronna. W samym 2011 roku na świecie toczyło się 37 konfliktów międzypaństwowych, 38 konfliktów wewnętrznych i 23 zakwalifikowane jako przemoc jednostronna³.

Nie bez znaczenia na charakter obecnych wojen i konfliktów zbrojnych miały zmiany w determinantach wpływających na środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego zapoczątkowane w ostatniej dekadzie XX wieku. Do zasadniczych determinantów można zaliczyć: rozpad dwubiegunowego świata, globalizacja, proliferacja broni masowego rażenia, rewolucja informatyczna i międzynarodowy terroryzm.

Natomiast wnioski z wojen i konfliktów zbrojnych, które miały miejsce w ostatnich latach, szybki rozwój technologii i technicznych środków walki oraz wzrost możliwości bojowych wojsk wpłynęły na charakter obecnych działań. Wielowymiarowość współczesnych operacji, coraz większy obszar odpowiedzialności i zmienne środowisko sprawiły, że dzisiejsze pole walki ma coraz więcej cech asymetrii. Odniesienie sukcesu w tych skomplikowanych uwarunkowaniach implikowane jest wieloma różnorodnymi czynnikami, których znaczenie zależy od konkretnej sytuacji. Przeciwnik regularnej, doskonale przygotowanej i uzbrojonej armii, chcąc narzucić swoją wolę walki, musi szukać niestandardowego zaskakującego sposobu działania i niestandardowych środków walki.

W ostatnich latach, w polskiej i zagranicznej literaturze wojskowej można zauważyć wzmożone zainteresowanie asymetrią i dyskusję wokół niej. Wpływa to niewątpliwie na rozwój nauk o obronności i bezpieczeństwie oraz stanowi podstawę do rozwiązania wielu zidentyfikowanych problemów. Biorąc pod uwagę liczbę publikacji na ten temat, należy stwierdzić, że w odniesieniu do działań asymetrycznych, stan ten jest nadal niezadowalający. Analizowane pozycje poruszają głównie problematykę obejmującą rozległe spektrum zagrożeń asymetrycznych we współczesnym świecie i cechuje je wysoki stopień ogólności, w minimalnym stopniu obejmują one treści działań asymetrycznych. Poza tym publikacje odnoszą się do charakterystyki zagrożeń asymetrycznych, a w szczególności do najbardziej zaawansowanych technologicznie broni (broń masowego rażenia, techniki antysatelitarne, cybernetyczny wymiar pola walki) i terroryzmu. Często pomija się w nich lub w sposób marginalny traktuje poziom taktyczny i operacyjny, a szczególnie zwalczanie ruchów rebelianckich. Poważnym mankamentem jest również fakt, że pozycje, opublikowane w ostatnich latach, ujmują przede wszystkim amerykańskie poglądy na zagrożenia asymetryczne i niekiedy zawierają niejednorodną terminologię, czasami wręcz sprzeczną z polską terminologią wojskową.

Uwzględniając powyżej zaprezentowane założenia i uwagi, podstawowym celem publikacji jest zaprezentowanie charakteru przyszłych działań asymetrycznych oraz wskazanie trendów jakie można zauważyć w obecnie obserwowanych

---

3 <http://www.sipri.org/yearbook/2013/01> (dostęp: 02.06.2014 r.).

wojnach i konfliktach zbrojnych na świecie. W tym względzie istotne miejsce zajmuje wyróżnienie czynników, mających wpływ na asymetrię w kontekście militarnym. Czynniki mające wpływ na asymetrię konfliktów zbrojnych to zespół w miarę stałych elementów, których aspekt pozytywny lub negatywny w sposób istotny wpływa na organizację i metody osiągnięcia celu. Wnioski z analizy czynników pozwalają ocenić uwarunkowania osiągnięcia celu, relacje pomiędzy nimi, dokonać wyboru odpowiedniego sposobu działania. Wychodząc z powyższych założeń, można przyjąć następujący podział czynników mających wpływ na zjawisko asymetrii w odniesieniu do konfliktów zbrojnych:

1. czynniki militarne,
2. czynniki cywilizacyjne,
3. czynniki społeczne.

Do czynników militarnych można zaliczyć m.in.: potencjał wojsk, uzbrojenie, organizację armii, wykszolenie, czas trwania wojny (konfliktu), myśl wojskową, zasięg działań wojennych, charakter walk, środowisko walki (teren, przeciwnik itp.). Czynniki cywilizacyjne to przede wszystkim: postęp technologiczny, sposób sprawowania władzy, sposób postrzegania wojny, poziom rozwoju gospodarczego, prawo, urbanizacja, położenie geograficzne. Z kolei do czynników społecznych można zaliczyć w głównej mierze: poziom wykształcenia społeczeństwa, społeczny podział pracy, etykę, zasoby demograficzne, ideologię, skład etniczny, ekonomię, kulturę, zaangażowanie w wojnę, stereotypy i uprzedzenia rasowe.

Działania asymetryczne charakteryzują się więc złożoną i wielowymiarową strukturą oraz cechami, które decydują o charakterze i przebiegu konfliktu. Można pokusić się o zdefiniowanie działań asymetrycznych w kontekście militarnym, proponowana definicja brzmi: asymetria w walce zbrojnej to odmienny sposób myślenia, organizowania się i działania wynikający z czynników społecznych, cywilizacyjnych i militarnych zmierzający do zwycięstwa poprzez maksymalizację własnych atutów i wykorzystywanie słabości przeciwnika.

Można także wyróżnić następujące formy asymetrii: asymetrię klasyczną, asymetrię nieklasyczną. Tę ostatnią można podzielić na: asymetrię zaangażowania, asymetrię cywilizacyjno – kulturową, asymetrię technologiczną oraz asymetrię systemową.

Rys. 2. Formy asymetrii
Źródło: opracowanie własne.

Podstawą wyróżnienia powyższych form asymetrii była przede wszystkim dysproporcja, odmienność i nieprzystawalność. Dysproporcja jest podstawowym kryterium podziału na asymetrię klasyczną i nieklasyczną. Asymetria klasyczna to przede wszystkim podział pod względem potencjału, zarówno ilościowego, jak i jakościowego. Asymetria nieklasyczna w swojej strukturze dokonuje podziału względem kryterium jakimi są odmienność i nieprzystawalność.

Asymetria klasyczna to tradycyjne ujęcie asymetrii w wymiarze ilościowym i jakościowym. Jest to historyczne ujęcie różnic potencjałów w porównaniu ilości „szabel i bagnatów” biorących udział w walce zbrojnej. Jednak również w tym aspekcie brana jest pod uwagę wola walki. Analizowanie tylko w takim ujęciu konfliktu asymetrycznego we współczesnych realiach militarnych i we współczesnym środowisku bezpieczeństwa nie daje pełnego obrazu omawianego zjawiska.

Asymetria nieklasyczna to nowoczesnie postrzegane zjawisko asymetrii, które poprzez swoją wieloaspektowość umożliwia pełniejsze przedstawienie powyższej problematyki w odniesieniu do współczesnego świata.

Asymetria zaangażowania obejmuje zaangażowanie nie tylko sił zbrojnych, lecz także całego społeczeństwa w prowadzenie działań zbrojnych. Jest to szczególnie ważne, gdy jedna ze stron konfliktu odmiennie traktuje tak fundamentalne wartości, jakimi są życie i śmierć. Asymetria zaangażowania również odnosi się do roli czasu trwania konfliktu i zakresu uczestnictwa w nim. Jest ona ściśle związana z czynnikiem woli walki, jednak najczęściej występuje w konfliktach o dużej

różnicy kulturowej pomiędzy antagonistami. Pojawia się, gdy jeden z przeciwników jest przygotowany mentalnie do długotrwałej walki, natomiast drugi chce ją zakończyć jak najszybciej.

Asymetria cywilizacyjno-kulturowa jest ściśle związana z asymetrią zaangażowania. Odnosi się to przede wszystkim do postrzegania samego zjawiska wojny przez wrogie strony. Można ją rozpatrywać również w powiązaniu z takimi osiągnięciami cywilizacyjnymi, jak: sposób sprawowania władzy, ustrój społeczno-polityczny, wykształcenie społeczeństwa, jego religia i poziom życia. Wszystkie powyżej wymienione czynniki wskazują na złożoność zjawiska asymetrii we współczesnym postrzeganiu tego zjawiska.

Asymetria technologiczna – takie ujęcie asymetrii można było zauważyć w zaprezentowanych przykładach wojen, szczególnie podboju Nowego Świata przez Hiszpanów, wojen kolonialnych XIX wieku i konfliktach po 1945 roku. Wojny odbywały się wówczas pomiędzy bogatymi i rozwiniętymi gospodarczo mocarstwami a zacofanymi państwami Afryki czy Azji. Ten aspekt jest również związany ściśle z asymetrią zaangażowania, gdyż przeciwnik mocarstwa szuka takich rozwiązań, które zrównoważą tę dysproporcję. Takim przykładem jest wojna w Wietnamie czy też w Iraku.

Asymetria systemowa jest połączeniem dysproporcji metod walki i organizacji. Dysproporcje metod związane są przede wszystkim z używaniem odmiennych od przeciwnika metod działania zarówno na szczeblu operacyjnym jak i taktycznym. Związane są z prowadzeniem np. działań partyzanckich. Natomiast odmienności pod względem organizacyjnym były zawsze istotnym elementem w historii wojen już od starożytności, jak np. walka falangi greckiej z legionami rzymskimi⁴. W konfliktach zbrojnych, które mają miejsce współcześnie dochodzi do konfrontacji pomiędzy armiami państwowymi a niepaństwowymi aktorami.

Przechodząc do charakterystyki konfliktu asymetrycznego w przyszłości, należy pokrótce przedstawić zasadnicze cechy asymetrii w konfliktach zbrojnych, które mają miejsce współcześnie. Nie wdając się w szczegółowe rozważania tego problemu, gdyż jest on szeroko prezentowany w literaturze poświęconej wojnie w Iraku z lat 2003 – 2010 oraz operacji wymuszania pokoju w Afganistanie, która trwa do dzisiaj, można przedstawić poniżej następujące wnioski.

Opierając się na opracowaniach dotyczących współczesnych konfliktów oraz wojen⁵, można stwierdzić, że dzisiejszy konflikt asymetryczny toczy się pomiędzy stronami, które nie są państwami. W tych konfliktach uczestniczą siły międzynarodowe zrzeszone w koalicjach (np. Operation Iraqi Freedom) i sojuszach

⁴ Np. bitwa pod Pydną 168 r. p.n.e.

⁵ T. Pfanner, *Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action*, http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_857_pfanner.pdf, M. Ewans, *Conflict in Afghanistan Studies in asymmetric warfare*, Nowy Jork 2005, D. Finkel, *The good soldiers*, New York 2009, *Powrót do Iraku*, Żagań 2008, D. Kilcullen, *The accidental guerrilla*, New York 2009, Biuletyny informacyjne armii izraelskiej z operacji „Płynny Ołów” z przełomu grudnia 2008 i stycznia 2009.

(np. ISAF w Afganistanie). Przeciwnikami sił międzynarodowych są ugrupowania, które także nie mają państwowego statusu. Kolejną cechą charakteryzującą współczesny konflikt asymetryczny jest brak jasnego, z militarnego punktu widzenia, zdefiniowanego celu działania. Cel jest enigmatyczny, polityczny, nieprecyzyjnie ujęty i odpowiadający w swoich założeniach tylko dowodzącym koalicją. Konflikt toczy się w środowisku, w którym w maksymalny sposób zaangażowane są wszelkie siły i środki, jednak pomimo takiego nasycenia nie dochodzi do klasycznych bitew, a obie strony oszczędzają siły. Takie postępowanie wydłuża konflikt na okres kilku lub kilkunastu lat, a jego uczestnicy starają się utrzymać stan kontroli nad sytuacją aż do momentu zawarcia porozumień pokojowych. Walka pomiędzy stronami konfliktu toczy się przede wszystkim wśród ludności cywilnej zarówno w gęsto zaludnionych miastach, jak i w niedostępnych górach oraz innych specyficznych środowiskach walki. Prowadzenie działań w takich warunkach powoduje wtopienie się terrorystów w lokalną społeczność i możliwość korzystania z jej szerokiej pomocy. Ma to również wymiar psychologiczny, gdyż pokazuje lokalnemu społeczeństwu, że siły koalicyjne (sojusznicze, okupacyjne) są słabe i tylko czasowo sprawują kontrolę w danym regionie. Konflikt asymetryczny charakteryzuje się również wykorzystaniem wszelkiego rodzaju broni, zarówno takiej, która została wymyślona i wyprodukowana głównie z myślą o konflikcie symetrycznym (międzypaństwowym)⁶, jak i wysoce zaawansowaną technologicznie broń przydatną zwłaszcza w konflikcie asymetrycznym⁷. Również rebelianci wykorzystują wszelkie możliwe środki i metody walki, od klasycznej broni lekkiej po produkowane domowym sposobem improwizowane ładunki wybuchowe (IED) o dużej sile rażenia i zaawansowanym sposobie detonacji. Nie mniej ważną cechą takiego konfliktu jest brak ograniczeń terytorialnych. Terroryci uderzają nie tylko w siły prowadzące operację w ich kraju, lecz także na obiekty rozmieszczone na terenie państw biorących udział w konflikcie (miało to miejsce w Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, USA, Rosji). Powoduje to brutalizację konfliktu, gdyż celem ataku i ofiarami działań są siły walczące, a także ludność cywilna.

Konflikt asymetryczny w przyszłości wystąpi najprawdopodobniej wówczas, gdy mocarstwo (koalicja, sojusz) będzie chciało realizować swoje interesy ekonomiczne lub polityczne⁸ i pod pretekstem ochrony obywateli narzucić innemu państwu swoje wartości polityczne, kulturowe, cywilizacyjne lub religijne. Agresorzy przyjmą prawdopodobnie wówczas za cel przejęcie kontroli nad danym terytorium poprzez ustanowienie zależnego od agresora rządu i administracji państwowej. Przedsięwzięcia te poprzedzone zostaną zmasowanymi działaniami psychologicz-

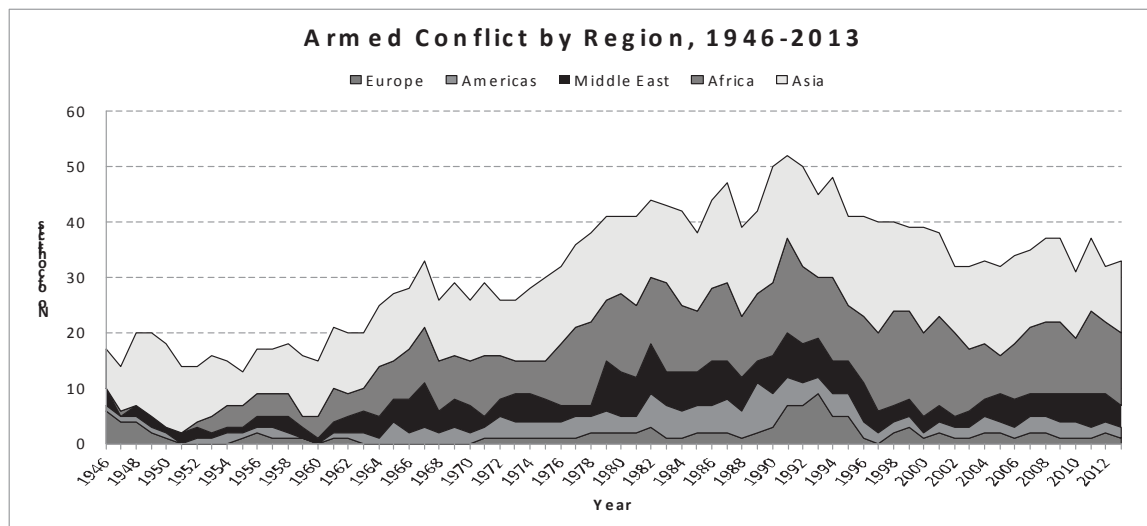
⁶ Czołgi, zestawy artyleryjskie, bombowce strategiczne, rakiety balistyczne, zestawy artylerii przeciwlotniczej, itp.

⁷ Bezzałogowe aparaty latające, systemy zakłócające Improwizowane Ładunki Wybuchowe (IED) tj.: *WARLOCK*, *EJAB*, *RHINO*, pojazdy MRAP.

⁸ Zysk, wzmocnienie własnej pozycji na arenie międzynarodowej, zamiana istniejących struktur państwowych na uległe sobie oraz dokonanie destrukcji demograficzno-ekonomicznej w celu łatwiejszego sprawowania kontroli nad zasobami.

nymi za pomocą kontrolowanych, opiniotwórczych mediów, których główną rolą będzie przedstawianie celu ataku, jako państwa, w którym naruszane są podstawowe wolności obywatela i prawa człowieka. Szeroko komentowane przez polityków, ekspertów czy też celebrytów wydarzenia będą również elementem prowadzonych działań psychologicznych. Jednostronne przedstawianie faktów wywoływać może szeroki odzew i poparcie społeczne dla planowanej agresji. Po uzyskaniu poparcia opinii publicznej zostanie przeprowadzona międzynarodowa (koalicyjna, sojusznicza) operacja, której celem będzie obezwładnienie sił zbrojnych przeciwnika. Operacja ta może posiadać cechy asymetrii konfliktów zbrojnych w klasycznym ujęciu, gdyż koalicja (sojusz) zaangażuje w działania wszystkie dostępne siły i środki o wysokim stopniu rozwoju technologicznego. Przeciwnik nie będzie mógł w takiej sytuacji przeciwstawić agresji nowoczesnych środków walki, a jego działania są niemożliwe do porównywania w aspekcie jakościowym i ilościowym z siłami koalicyjnymi (sojuszniczymi). Etap ten będzie krótkotrwały i zakończy się sukcesem, czyli pokonaniem sił zbrojnych przeciwnika. Następnie po zajęciu strategicznych punktów zaatakowanego państwa i pod osłoną wojsk międzynarodowych (sojuszniczych, koalicyjnych) zostaną powołane uległe interwentom rząd i administracja rządowa oraz stworzone nowe siły bezpieczeństwa (wojsko, policja, straż graniczna itp.). W tym momencie rozpocznie się kolejny etap operacji międzynarodowej mający na celu stabilizowanie sytuacji w zajęтым kraju. Na tym etapie interwencji międzynarodowej może nastąpić zainicjowanie walki z siłami sojuszniczymi. Rebelianci niezadowoleni z zaistniałej sytuacji rozpoczną walkę o cechach konfliktu asymetrycznego w nowoczesnym ujęciu. Nie mając w swoim arsenale zaangażowanych technologii, zastosują prymitywne środki walki i oprócz walki zbrojnej mogą również przeprowadzać zamachy terrorystyczne oraz działania w cyberprzestrzeni. Walki charakteryzować się będą szczególną brutalnością i zaciętością, przy jednoczesnej krótkiej sekwencji ich trwania. Nie tylko personel wojskowy sił międzynarodowych, lecz także miejscowe siły bezpieczeństwa i ludność cywilna stanie się celem zamachów terrorystycznych i innych ataków. Najprawdopodobniej ataki terrorystyczne mogą zostać przeniesione na terytorium państw – uczestników operacji międzynarodowej (koalicyjnej, sojuszniczej). Ataki te będą skierowane przede wszystkim w ludność cywilną i newralgiczne punkty infrastruktury krytycznej. Uderzenia te mogą zostać ukierunkowane przede wszystkim na spowodowanie największej liczby ofiar wśród ludności cywilnej lub fizyczne zniszczenia dóbr materialnych i infrastruktury, lecz także w cyberprzestrzeń. Działania te będą miały na celu stworzenie chaosu i zagrożenia, a w konsekwencji wycofanie się państwa – uczestnika z operacji sojuszniczej (koalicyjnej). Równocześnie walkę wspierać będzie zakrojona na szeroką skalę walka informacyjna w przestrzeni mediów. To spowoduje wsparcie rebeliantów w sferze światowej opinii publicznej poprzez skłonienie państw zaangażowanych w operację do wycofania z niej swoich sił i środków, a także napływ wsparcia dla

ruchu rebelianckiego z zewnątrz. Rebelianci, nie mając przewagi technologicznej, ilościowej i jakościowej, równoważyć zaistniałe dysproporcje mogą więc poprzez wykorzystanie przewagi m.in.: w aspekcie kulturowym, psychologicznym. Do tego rodzaju konfliktów, po analizie dotychczasowych miejsc zapalnych, najprawdopodobniej może dojść w Afryce, Azji i na Bliskim Wschodzie.

Rys. 3. Konflikty zbrojne w regionach świata latach 1946-2013

Źródło: http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66314_larmed-conflict-by-region.pdf (dostęp: 02.06.2014 r.)

Powyższe przypuszczenia mają potwierdzenie zarówno w badaniach prowadzonych przez Sztokholmski Instytut Badań nad Pokojem, Uniwersytet w Uppsali, jak i w obecnej sytuacji międzynarodowej. Do najbardziej zapalnych regionów należy obecnie Afryka Północna, która nadal jest niestabilna politycznie po wybuchu Arabskiej Wiosny Ludów w 2011 roku. Również region Bliskiego Wschodu jest obecnie areną krwawych starć w Syrii czy Iraku. Nie mniejsze zagrożenie występuje obecnie w Azji, a szczególnie w Afganistanie, Pakistanie, czy na półwyspie koreańskim. Rejon Kaukazu, który obecnie cieszy się kruchą stabilizacją (np. rozwój gospodarczy Czeczenii) w przyszłości może stać się ponownie sceną konfliktów wewnętrznych i międzypaństwowych. Można zwrócić uwagę także na liczne zagrożenie w Ameryce Południowej. Analizując sytuację w tamtym regionie, można dostrzec, że są one związane z dysproporcją dystrybucji dochodu narodowego (np. Brazylia) oraz z przestępczością zorganizowaną (np. Meksyk, Kolumbia). Jako najmniej prawdopodobne miejsce zaistnienia konfliktu asymetrycznego w przyszłości można uważać nasz kontynent.

Największy wpływ na konflikt asymetryczny w przyszłości będzie miał czynnik związany z **dysproporcją w potencjale stron konfliktu**. Dysproporcja stron rozpatrywana może być wielopłaszczyznowo, jednak już sam poziom wydatków

na zbrojenia w 2013 r. sugeruje olbrzymie nierówności w środowisku międzynarodowym nie tylko militarne czy gospodarcze, lecz także w poziomie życia. Według opublikowanych przez SIPRI informacji wynika, że świat w 2013 r. na zbrojenia wydał ok. 1,747 bln dolarów. Najwięcej na zbrojenia wydały w ubiegłym roku: USA 640 mld dolarów, kolejnymi państwami były Chiny (188 mld dol.), Rosja (87,8 mld dol.), Arabia Saudyjska (67 mld dol.), Francja (61,2 mld dol.), Wielka Brytania (57,9 mld dol.), Niemcy (48,8 mld dol.), Japonia (48,6 mld dol.), Indie (47,4 mld dol.), Korea Południowa (33,9 mld dol.), Włochy (32,7 mld dol.) i Brazylia z wydatkami rządu 31,5 mld dol.⁹ Drugi czynnik to **różnice kulturowe**. Analizując obecną sytuację międzynarodową, można dostrzec, że różnice kulturowe wpływają na przebieg konfliktów zbrojnych. Jaskrawo problem ten rysuje się w Afganistanie, ale był również obecny w Iraku i pewne jego zarysy można dostrzec w Izraelu.

Trzeci czynnik to **zaangażowanie się w konflikt tzw. niepaństwowych aktorów**. Obecnie są to transnarodowe organizacje terrorystyczne z Al-Kaidą na czele. Jednak w dobie globalizacji nie można wykluczyć, że również światowe koncerny lub korporacje mogą stać się stronami w konfliktach zbrojnych. Czwarty czynnik mogący determinować konflikt asymetryczny w przyszłości to **czas trwania konfliktu**. Potwierdzeniem tej opinii jest przytoczony wcześniej przykład Iraku oraz trwający konflikt w Afganistanie, Syrii czy Izraelu. **Również region, w którym prowadzony jest konflikt** może wpływać na zjawisko asymetrii konfliktów w przyszłości. Przytoczone powyżej regiony zapalne charakteryzują się dysproporcją gospodarczą, ekonomiczną i militarną, a także są odmienne od zachodniego kręgu kulturowego. W tych miejscach szczególne znaczenie mają organizacje terrorystyczne oraz przedłużający się czas trwania konfliktu.

Następnym rozpatrywanym aspektem jest forma przyszłych konfliktów asymetrycznych. Przyszłe konflikty asymetryczne przybiorą przede wszystkim formę **ataków terrorystycznych**. Analizując obecną sytuację międzynarodową, można dostrzec eskalację tego zjawiska w regionach trwania konfliktów. Szczególnego znaczenia nabierają ataki terrorystyczne poza regionem, gdzie toczy się konflikt zbrojny, a mające miejsce w państwach, których siły zbrojne są w nim zaangażowane. Przykładami mogą być zamachy terrorystyczne w Londynie (np. w lipcu 2005 r.), Madrycie (11.03.2004 r.), czy Moskwie (np. w październiku 2002 r., styczniu 2011 r.), Wołgogradzie (29 i 30.12.2013 r.). Na drugim miejscu będą działania w cyberprzestrzeni.

W związku z gwałtownym rozwojem Internetu **działania w cyberprzestrzeni** zwiększają swoje znaczenie. Analiza pierwszej dekady XXI wieku dostarcza wielu spektakularnych przykładów działań skierowanych przeciwko serwerom administracji rządowej. Szczególnym przypadkiem działań w cyberprzestrzeni może być atak na serwery Estonii w 2007 r., czy prowadzenie działań skierowanych na

⁹ Yearbook 2014, SIPRI (dostęp: 02.06.2014 r.).

serwery Gruzji podczas wojny w sierpniu 2008 r. Również początek 2012 roku przyniósł przykłady skutecznych, hackerskich ataków na strony rządowe w Polsce.

Formą działań asymetrycznych w przyszłości będą także **działania partyzanckie i walka informacyjna**. Działania partyzanckie obecnie często utożsamiane są z działaniami asymetrycznymi, które miały miejsce w Iraku, a obecnie są prowadzone w Afganistanie. Natomiast walka informacyjna zyskuje na znaczeniu jako skuteczny środek wsparcia działań zbrojnych. Obecnie, analizując działania w Afganistanie, można stwierdzić, że siły ISAF nieumiejętnie prowadzą walkę informacyjną i przegrywają na tym polu z talibami. W walce informacyjnej kluczem do sukcesu jest szybkość reakcji na zaistniałe zdarzenie. Jak można zauważyć w przekazach medialnych każde ważne zdarzenie komentowane jest w pierwszej kolejności przez środowisko rebeliantów. Dzięki temu przejmują inicjatywę. Kolejną, czwartą formą działań asymetrycznych będą **działania psychologiczne**. Tego typu oddziaływanie nie tylko na przeciwnika, lecz także na własne środowisko, może wywierać pożądany skutek w aspekcie morale i wsparcia dla prowadzonej walki zbrojnej. Doświadczenia z Iraku, gdzie z powodzeniem prowadzono takie działania, mogą zwiększyć ich zakres w przyszłości.

Można zadać sobie również pytanie: *Jakimi cechami będzie charakteryzował się konflikt asymetryczny w przyszłości?* Przede wszystkim konflikt asymetryczny w przyszłości będzie charakteryzował się **brutalizacją działań i brakiem zdefiniowanego przeciwnika**. Dokonując analizy konfliktu w Iraku i Afganistanie, można dostrzec symptomy tego, że w przyszłości właśnie powyższy aspekt będzie cechował przyszły konflikt asymetryczny. Wtopienie się rebeliantów w lokalną społeczność może doprowadzić do skierowania działań przeciwko ludności cywilnej. Niestety, za przykład tego zjawiska może posłużyć atak amerykańskiego podoficera na mieszkańców afgańskiej wioski w nocy 12 marca 2012 r., który zabił 16 cywilów. Kolejną cechą takiego konfliktu będzie **brak klasycznych obiektów do uderzeń wojsk regularnych**. Cechę tę można było zauważyć podczas operacji stabilizacyjnej w Iraku, gdzie większość działań miała charakter policyjny (patrole, konwoje, służba na posterunkach kontrolnych, obławy, zatrzymania terrorystów). Obecnie w Afganistanie dominują właśnie tego typu działania. Następną cechą będzie, **długotrwałość działań i działania koalicyjne**. Cechą współczesnych konfliktów zbrojnych jest przedłużająca się operacja mająca na celu stabilizację wszystkich dziedzin życia w skonfliktowanym państwie. Związane jest to z długoterminowymi celami, jakie społeczność międzynarodowa stawia przed siłami zbrojnymi uczestniczącymi w operacji. Należy również zwrócić uwagę, że obecnie zdecydowana większość operacji prowadzona jest przez siły międzynarodowe lub sojusznicze (koalicyjne). W przyszłości ten rodzaj operacji zdominuje środowisko międzynarodowe i z tej racji jedną z ich cech będzie umiędzynarodowienie konfliktu asymetrycznego. **Ogniskowość walk** to kolejna cecha, należy

ją rozumieć jako pogląd, który stwierdza odejście w konflikcie asymetrycznym od klasycznych linii frontu. Działania przyjmą charakter walk ogniskowych, izolowanych i bardzo gwałtownych. Następną cechą asymetrycznego konfliktu w przyszłości będzie **przeniesienie działań do miast**. Przykładem potwierdzającym tę opinię może być również wojna w Iraku, gdzie główny wysiłek wojsk koalicyjnych skupiony był na przejęciu kontroli nad miastami np. Bagdad, Falludża, Karbala, Ad Diwaniyah. Również obecnie w Afganistanie dochodzi coraz częściej do ataków na miasta np. Kabul w kwietniu 2012 r. Ostatnią cechą konfliktu asymetrycznego będzie **rozpad państwowości**. Analizując informacje zawarte na oficjalnej stronie *Foreign Policy*, na której zamieszczany jest coroczny indeks państw upadłych, można stwierdzić, że obecnie w pierwszej dziesiątce ujętych tam państw trwa konflikt o cechach asymetrycznych lub może do niego dojść¹⁰.

Po zaprezentowanym powyżej aspekcie obejmującym asymetrię w walce zbrojnej można zadać sobie kolejne pytanie: *Czy obecnie największym wyzwaniem są wojny i konflikty asymetryczne?*

Obecnie wojna przestała być domeną państwa, odpaństwowienie wojny mogło zaistnieć dzięki temu, że bezpośrednio jej prowadzenie stało się tanie. Przyczynę tego zjawiska można upatrywać w prowadzeniu wojen przy pomocy łatwo dostępnego, lekkiego uzbrojenia, które nie wymaga skomplikowanego i kosztownego szkolenia.

Drugą charakterystyczną cechą wojen współczesnych jest jej asymetryczny charakter. Jak już nadmieniono nie ma już frontów, sporadycznie dochodzi do potyczek a już prawie wcale do poważniejszych bitew. Jest to spowodowane m.in. tym, że nie walczą z sobą równorzędni, porównywalni przeciwnicy a przemoc skierowana jest w znacznej mierze przeciwko ludności cywilnej (zamachy terrorystyczne, porwania, zastraszenia).

Trzecim aspektem współczesnych wojen, o którym wspomina Münkler, jest stopniowe usamodzielnienie czy też autonomizacja form przemocy, podporządkowanych uprzednio wymogom militarnym. W konsekwencji armie regularne straciły kontrolę nad przebiegiem działań zbrojnych¹¹. Prowadzenie walki przejęły podmioty stosujące przemoc, którym obca jest wojna rozumiana jako rywalizacja pomiędzy równorzędnymi przeciwnikami. Jest to spowodowane sytuacją, gdzie działania wojenne i działalność terrorystyczna oraz przestępcza nawzajem się przenikają.

Dzisiejsza, nowoczesna wojna XXI w. postrzegana jest przez większość badaczy jako forma charakterystyczna dla społeczeństw informacyjnych, które wykorzystują najnowszej generacji, wysoce zaawansowaną technologię przy użyciu stosunkowo niewielkich sił zbrojnych. Działania bojowe charakteryzują się przede

¹⁰ Indeks państw upadłych według *Foreign Policy* (stan w 2013 roku): *Somalia, Dem. Rep. Konga, Sudan, Sudan Południowy, Czad, Jemen, Afganistan, Haiti, Republika Środkowej Afryki, Zimbabwe*. (dostęp: 14.06.2014 r.).

¹¹ H. Münkler, *Wojny naszych czasów*, Kraków 2004, s. 10.

wszystkim precyzyjnymi uderzeniami w określone cele, co w ostatecznym rozrachunku powinno prowadzić do minimalizacji strat własnych i strat po stronie przeciwnika oraz nie naruszenia w znacznym stopniu infrastruktury wrogiego państwa. Celem takich działań jest zdobycie zaufania ze strony ludności cywilnej przeciwnika. Ma to w konsekwencji, po zakończeniu konfliktu, doprowadzić poprzez odpowiednie subsydia finansowe oraz odpowiednią promocję nowego ustroju państwa podkreślającą suwerenność narodu w wyborze własnej władzy do odbudowy państwa. Mniej więcej takie cele i sposoby prowadzenia wojny przyświecają siłom międzynarodowym w Iraku i Afganistanie.

W taki sposób wojnę definiują i przedstawiają teoretycy, jednak również dowódcy prezentują obraz współczesnej wojny. Obraz takiej wojny przedstawił w 1997 r. amerykański generał Charles Krulak, służący w United States Marine Corps (USMC): (...) *w jednej chwili nasi żołnierze będą musieli karmić i ubierać uchodźców – prowadząc operację humanitarną. W chwilę później będą musieli rozdzielać dwie walczące strony – prowadząc tym samym operację pokojową. Wreszcie będą musieli walczyć w śmiertelnej bitwie o średniej intensywności. I to wszystko tego samego dnia, wszystko w trzech częściach tego samego miasta. Będzie to tzw. wojna tryblokowa*¹².

W ostatnim czasie został wprowadzony do użycia także nowy termin dotyczący rodzaju wojen: *wojna czwartej generacji*, jego autorem jest amerykański uczo-ny William S. Linda. Termin ten oznacza konflikt zbrojny, w którym przynajmniej jedną ze stron reprezentują siły określane mianem podmiotu niepaństwowego. Element ten intensyfikuje skalę działań zbrojnych, przyczyniając się jednocześnie do wydłużenia czasu trwania współczesnych wojen w krajach Trzeciego Świata, których aż 25% ciągnie się ponad dekadę. Wojny te są konsekwencją rozkładu klasycznego modelu państwa, które jako instytucja traci monopol na siły zbrojne. Wojna taka przyjmuje postać niekończących się starć zbrojnych bądź między zwalczającymi się grupami, bądź zorganizowanego państwa z taką grupą, a dążeniem dla walczącej grupy jest wydłużenie konfliktu bez jasno wytyczonego celu. Przykładem takich wojen są: Sierra Leone, Wybrzeże Kości Słoniowej¹³.

Z rozpoznaniem już i niekwestionowanym przez badaczy i teoretyków woj- skowych zjawiskiem, jakim jest *wojna asymetryczna*, *wojna tryblokowa* i *wojna czwartej generacji* ma wspólne cechy przede wszystkim dysproporcję sił, którą słabsza strona stara się zignorować, dążąc do zniszczenia silniejszej. Taktykę taką doskonalili Hezbollah, rebelianci w Iraku, terroryści czecheńscy czy talibowie w Afganistanie.

Dysproporcja sił nie jest czymś nowym i istnieje wiele przykładów, że wielkie narody nieraz przegrywają małe, lokalne wojny z wielu, niekoniecznie strategicz-

---

¹² *Dispatches. Lessons Learned for Soldiers. Training for Urban Operations*, www.armyapp.dnd.ca/allc/main.asp, (dostęp: 20.05.2002 r.).

¹³ P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 2008, s. 402.

nych, powodów. Chwilowa dysproporcja sił na polu bitwy bardzo często bywa jedynie pochodną innych zjawisk, w tym przede wszystkim asymetrii samego stosunku do wojny, a w konsekwencji – stanu mobilizacji społecznej obu zwalczonych stron, który pozwala na uruchomienie różnych zasobów i pogodzenie się ze stratami różnej wielkości. Nie bez znaczenia jest też różnica między gotowością do rozpętania wojny ograniczonej i totalnej. Grupy partyzanckie, bojówki, rebelianci występując przeciwko regularnym oddziałom, mają z reguły niewiele skrupułów.

Termin „wojna chaosu”, znany także jako „mjąteżowojna” (мятежевойна), ukuł Jewgienij Messner¹⁴, który jeszcze w sporządzanych w Petersburgu pracach zapowiadał nadejście epoki *wojny buntu (chaosu)*, przeanalizował możliwy kształt i dynamikę nowej formuły konfliktów zbrojnych.

Wojna buntu (chaosu), w odróżnieniu od wojen współczesnych, nie uznaje żadnych norm czy choćby szablonów postępowania. W obliczu regularnych armii ich przeciwnicy sięgają po najskuteczniejsze w danej chwili środki: *terror, bandytyzm, wywoływanie chaosu ulicznego, demonstracje i manifestacje na tyłach wroga oraz powstania*. Wspólne są jedynie fazy rozwoju *wojny asymetrycznej i wojny buntu (chaosu)*: od demoralizacji i nieporządków ulicznych wrogowie danej społeczności przechodzą do terroru, werbowania zwolenników ruchów rewolucyjnych, a wreszcie „zawładnięcia umysłami”¹⁵, co w epoce wszechwładnych mediów łatwo sobie wyobrazić. Ostatecznym celem *wojny buntu (chaosu)* jest bowiem nie fizyczne zniszczenie przeciwników i przejęcie kontroli nad państwem, lecz ostateczne zburzenie dotychczasowych struktur tak, aby państwo uległo nieodwracalnemu rozkładowi.

Dziś podobne tendencje można już dostrzec dość wyraźnie. Dowodem na to są choćby liczne tłące się konflikty przełomu wieków min. w: Somalii czy Liberii, a także Ukrainie. Stan wojny okazał się w tamtych państwach permanentny i dla wielu działających tam ugrupowań bardzo atrakcyjny, a że można prowadzić je nie oddając ani jednego wystrzału (np. piraci w Somalii, aneksja Krymu) czyni ją bardzo pożądanym. Na rozpadzie państw korzystają różnego pokroju watażkowie, którzy czerpią zyski bezpośrednio z prowadzonych wojen. Rozpad państw otwiera przed nimi nieograniczone zyski nie tylko z handlu uzbrojeniem czy nielegalnymi towarami ale również z pomocy humanitarnej państw trzecich lub organizacji międzynarodowych. Natomiast nieuniknione straty i olbrzymie koszty ponosi społeczeństwo albo raczej to, co z niego pozostało.

Na zakończenie należy przedstawić tezy dotyczącej wojen XXI wieku zaprezentowane w przemówieniu gen. Gierasimowa, Szefa Sztabu Generalnego Federacji Rosyjskiej, na posiedzeniu członków Akademii Nauk Wojskowych 26 stycznia

¹⁴ Rosyjski teoretyk wojskowy początku XX wieku, pułkownik Sztabu Generalnego armii rosyjskiej, a po roku 1917 emigrant rosyjski.

¹⁵ A. Manaczynski, *Wojna asymetryczna, Niezawisimaja Gazieta*, [w:] <http://wiadomosci.onet.pl/raporty/wojna-asymetryczna,1,3337793,wiadomosc.html>. (dostęp: 12.09.2010 r.).

2013 nt.: *Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej*¹⁶, a także 14 lutego 2013 w czasie konferencji nt.: *Bezpieczeństwo militarne Rosji: XXI wiek*¹⁷. Treści tych wystąpień ściśle korespondują z wydarzeniami, które mają miejsce na Ukrainie i na Krymie od listopada 2013 roku. Referat gen. Gierasimowa można potraktować jako swego rodzaju wykładnię współczesnej wojny rozumianej przez Federację Rosyjską.

Szef Sztabu Generalnego FR uważa, że współczesny konflikt to taki, w którym zanikają różnice między wojną a pokojem w klasycznym rozumieniu tych słów oraz pomiędzy umundurowanym personelem a działaniami pod przykryciem. Taka kombinacja, zwłaszcza w czasie, *gdy wojny nie są deklarowane, a po prostu się zaczynają*, jest bardzo różna od tego, na czym skupiają się tradycyjnie teoretycy wojskowi. Ale taki konflikt ma potencjał zmiany *całkowicie stabilnego kraju w arenę najbardziej intensywnego konfliktu zbrojnego w parę miesięcy, a nawet dni*. Generał Gierasimow stwierdził także, że *prawa wojny fundamentalnie się zmieniły. Wzrosła rola niemilitarnych środków podejmowanych w celu osiągnięcia politycznych i strategicznych celów*. Co więcej, zdaniem szefa Sztabu Generalnego, może to być *znacząco bardziej efektywne niż klasyczne metody militarne*.

Gen. Gierasimow trafnie spostrzegł także, że *frontowe starcie dużych wojskowych formacji stopniowo odchodzi w przeszłość*, w wojnach nowego typu, „wymieszane są” szerokiego zakresu *metody polityczne, ekonomiczne, informacyjne, humanitarne i inne*.

Szef Sztabu Generalnego FR stwierdził, że obecnie szerokie zastosowanie mają działania asymetryczne, pozwalające niwelować przewagę przeciwnika w walce zbrojnej. Do nich zaliczył m.in.: wykorzystanie sił specjalnych i wewnętrznej opozycji dla stworzenia stale działającego frontu na całym terytorium wrogiego państwa, a także oddziaływanie informacyjne oraz formy i sposoby walki, które stale się zmieniają. Działania asymetryczne, według Szefa Sztabu Generalnego FR, mogą być wyrażone także w izolacji politycznej, wdrożeniu sankcji gospodarczych, blokady morskiej, powietrznej i lądowej, jak również wprowadzenie międzynarodowych sił pokojowych pod pretekstem ochrony praw człowieka i prowadzenia działań humanitarnych. Jednak szczególne miejsce w działaniach asymetrycznych będą miały działania informacyjne i operacje specjalne.

W związku z powyższymi spostrzeżeniami według gen. Gierasimowa *zwiększa się rola mobilnych kombinowanych zgrupowań wojsk, działających w jednolitej wywiadowczo-informacyjnej przestrzeni, dzięki wykorzystaniu nowych możliwości systemów zarządzania i zabezpieczenia*.

---

¹⁶ <http://www.avnrf.ru/index.php/vse-novosti-sajta/607-generalnyj-shtab-i-oborona-strany> (dostęp: 12.07.2014 r.).

¹⁷ <http://arsenal-otechestva.ru/gerasimov-o-sostoyanii-vooruzhennyx-sil-rf.html> (dostęp: 12.07.2014 r.).

Dzięki takiemu spojrzeniu na współczesny konflikt zdaniem Szefa Sztabu Generalnego FR *wojskowe działania stają się bardziej dynamiczne, aktywne i efektywne. Znikają taktyczne i operacyjne pauzy, które przeciwnik mógłby wykorzystać. Nowe informacyjne technologie pozwoliły znacząco zmniejszyć przestrzenny, czasowy i informacyjny dystans między wojskiem a organami władzy. Frontalne starcia wielkich zgrupowań wojsk na poziomie strategicznym i operacyjnym stopniowo odchodzą w przeszłość, a bezkontaktowe i na dystans oddziaływanie na przeciwnika staje się głównym sposobem osiągnięcia celów walki i operacji. Pokonanie jego obiektów odbywa się na całej głębokości terytorium. Zacierają się różnice między strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomem, między działaniami ofensywnymi i obronnymi.*

Ważna uwaga Szefa Sztabu Generalnego FR dotyczyła spojrzenia i wyciągnięcie wniosków z przeszłości, gen. Gierasimow stwierdził: *Omawiając nowe formy i sposoby walki zbrojnej, nie powinniśmy zapominać o naszym własnym doświadczeniu. To wykorzystanie oddziałów partyzanckich w latach Wielkiej Wojny Ojczyźnianej, walka z nieregularnymi formacjami w Afganistanie i na Kaukazie Północnym.*

Na zakończenie chciałbym nawiązać do ostatniego akapitu gdyż Rzeczpospolita ma bardzo bogate własne doświadczenia związane z walką o różnym charakterze. Rozpoczynając od walk o obronę granic, z rebeliami gnębiącymi I Rzeczpospolitą, poprzez walki powstańcze, kończąc na działaniach stabilizacyjnych. Bo jak można dziś inaczej nazwać zagospodarowywanie Ziemi Odzyskanych, walki ze zbrojnym podziemiem i UPA? Mając tak bogate własne doświadczenia należy je badać i przenosić na współczesność oraz wykorzystywać dla przyszłości.

Bibliografia

1. Borkowski R. red, *Konflikty współczesnego świata*, Kraków 2001.
2. Ciechanowski G., Sielski J., *Konflikty współczesnego świata*, Toruń 2008.
3. Creveld M. van, *Zmienne oblicze wojny*, Poznań 2008.
4. Czupryński A., *Charakter przyszłych operacji militarnych*, Zeszyty Naukowe AON, nr 2/2005, Warszawa 2005.
5. Dworecki S., *Współczesne konflikty zbrojne*, Warszawa 1994.
6. Ewans M., *Conflict in Afghanistan Studies in asymmetric warfare*, Nowy Jork 2005.
7. Finkel D., *The good soldiers*, New York 2009,
8. Friedman G., *Następne 100 lat – prognoza na XXI w.* Warszawa 2009.
9. Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, AON. Warszawa 2003.
10. Gotowała J. red, *Sztuka wojenna we współczesnych konfliktach zbrojnych – przemiany i tendencje rozwojowe, materiały z konferencji naukowej 20 X 2006*, Warszawa 2006.
11. Huntington S. P., *Zderzenie cywilizacji*, Warszawa 2011.
12. Huzarski M., *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, Warszawa 2009.
13. Karczmarek J., *Współczesne bezpieczeństwo*, Warszawa 2008.
14. Kilcullen D., *The accidental guerrilla*, New York 2009.

15. Lasota J., *Asymetria w walce zbrojnej*, Warszawa 2014.
16. Madej M., *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, PISM, Warszawa 2007.
17. Malek M., *Russia's Asymmetric Wars in Chechnya since 1994* [w] *Connections The Quarterly Journal*, Fall 2009.
18. Nye J. S. jr., *Konflikty międzynarodowe. Wprowadzenie do teorii i historii*, Warszawa 2009.
19. Parker G., *Historia sztuki wojennej*, Warszawa 2008.
20. Pfanner T., *Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action*.
21. Wiatr M., *Zagrożenia i wojny asymetryczne – podejście niemieckie*. Zeszyty Naukowe AON nr. 1/2003, Warszawa 2003.
22. НВФ – неправительственными вооружёнными формированиями, *рог. Борба с НВФ неправительственными вооружёнными формированиями СССР, Россия и НАТО в локальных конфликтах*, Minsk 2010.

Strony internetowe

23. http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_857_pfanner.pdf
24. http://asymmetricthreat.net/docs/asymmetric_threat_1_paper.pdf
25. <http://army.lv/ru/Evoljucsiya-form-i-sposobov-vedeniya-boevih-deystviy-/90/4323>
26. <http://www.pism.pl>
27. <http://www.sipri.org>
28. <http://www.pcr.uu.se/research/UCDP>
29. <http://www.un.org/en/peace>
30. <http://www.stosunki-miedzynarodowe.pl>
31. <http://www.foreignpolicy.com/failedstates>
32. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
33. <http://www.iraq-businessnews.com>
34. <http://www.isaf.nato.int>
35. <http://www.bbn.gov.pl>

Liczba znaków ze spacjami: 41 356